

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף קיז

(בעמוד הקודם)

למדנו מעשה באדם שהראה לאנשים לקחת אוצר חיטים של ריש גלותא, ורב נחמן חייב אותו לשלם לריש גלותא. רב הונא בר חייא שאל את רב נחמן האם הוא חייב אותו מדינא או מקנס (כי האיש היה רגיל למסור את ממון אחרים לגויים)?

בטר דנפק אמר ליה רבי יוסף לרב הונא בר חייא: לאחר שיצא רב נחמן, שאל רב יוסף את רב הונא בר חייא - מה הנפקא מינה לך האם רב נחמן חייב אותו מדינא או מקנס? אמר לו רב הונא בר חייא - אם רב נחמן חייב אותו מדינא נוכל ללמוד מזה למקומות אחרים שהמזיק את חברו ב'גרמי' חייב לשלם, אבל אם הוא חייב אותו מקנס אי אפשר ללמוד משם.

קושיא: **ומנא תימרא:** ומניין אתה אומר שאי אפשר למוד מקנס? מהברייתא הבאה

בראשונה היו אומרים: בהתחלה אמרו חכמים שרק 'המטמא' את פירות התרומה הטהורים של חברו, ובכך הוא אוסר אותם באכילה. או 'המנסך' את היין של חברו, והוא אוסר אותו. חייב לשלם לחברו ואפילו שאין ההיזק ניכר בפירות וביין. לאחר מכן חזרו ואמרו שגם 'המדמע' חייב, דהיינו המערבב את פירותיו של חברו תרומה בחולין חייב לשלם על ההפסד שגרם, כי חברו צריך למכור את הפירות לכהנים במחיר זול.

מדייקת הגמרא דוקא בגלל שחזרו חכמים ואמרו שמדמע חייב אנו מחייבים אותו, אבל אם הם לא היו אומרים זאת לא היינו לומדים ממטמא ומנסך. והטעם, בגלל שהחיוב של מטמא ומנסך זה רק קנס משום שההיזק אינו ניכר (והיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק), ואין ללמוד מקנס למקומות אחרים.

דחיה: **לא, מעיקרא סברי וכו':** אכן ניתן ללמוד מקנס, אלא שכאן בתחילה סברו חכמים לחייב רק על הפסד מרובה דהיינו במטמא ומנסך שהוא מפסיד את כל

הפירות והיין, אבל לא חייבו במדמע שהוא מפסיד את הבעלים באופן חלקי כי הוא מוכר אותם בזול. ולאחר מכן חזרו ואמרו שגם בהפסד מועט יש לקנוס וחייבו את המדמע.

קושיא: איני, והא תני אבוא דרבי אבין: רבי אבין שנה ברייתא שקודם קנסו את המטמא והמדמע ולאחר מכן חזרו וקנסו גם את המנסך. ומדוייק שאם לא היו חוזרים וקונסים את המנסך לא היינו לומדים זאת ממטמא ומדמע. והרי כאן המנסך הזיק בהפסד מרובה! אם כן בהכרח שלא לומדים מקנס.

דחייה: לא, מעיקרא סברי כרבי אבין וכו': בתחילה חכמים סברו כרבי אבין שאמר - הזורק חץ בשבת ברשות הרבים ד' אמות, ובתוך כדי מעופו קרע החץ בגד משי של חברו, פטור מלשלם על הבגד. משום שהוא מתחייב בנפשו עונש מיתה על מלאכת ההעברה ד' אמות ברשות הרבים. וישנו כלל 'קים ליה בדרכה מיניה' דהיינו כשאדם עושה מעשה שיש עליו שני עונשים נותנים לו את העונש החמור יותר ופוטרים אותו מהעונש הקל. החידוש בדבר, שאנו לא אומרים שעל הבגד הוא כבר התחייב משעת ה'עקירה' כלומר בזריקת החץ ואילו על איסור שבת הוא מתחייב רק 'בהנחה' כשהחץ נח על הקרקע והושלמה מלאכת ההעברה. משום ש'עקירה צורך הנחה' כלומר יש כאן מעשה אחד המורכב משני חלקים, ולכן זריקת החץ וקריעת הבגד נחשבים 'באין כאחד' והוא פטור על קריעת הבגד.

ואם כן לעניננו, הגבהת חבית היין נעשית לצורך הניסוך ולכן היא נחשבת כחלק מהניסוך. ואם כן במעשה של הגבהת היין טמון גם חיוב מיתה על עבודה זרה וגם החיוב תשלומים על גזילת היין, ומכיון שהם באין כאחד הוא פטור מתשלומין.

ולבסוף סברי כרבי ירמיהש אין כאן 'קים ליה בדרכה מיניה', משום שאלו הן שתי פעולות נפרדות. כשהוא הרים את הבקבוק יין על מנת לנסך אותו (ובעצם לגזול אותו מחבירו), הוא כבר קנה אותו והתחייב בתשלומין. ולאחר מכן כשהוא ניסך אותו הוא התחייב בנפשו סקילה. (ואין זה דומה לזריקת חץ, כי בזריקת חץ העקירה וההנחה זו פעולה אחת שאי אפשר לעצור אותה באמצע, מה שאין כאן הגבהת יין אינה חלק מפעולת הניסוך כי ניתן להחזיר את היין למקמו בלי לנסך. (מאיר).

רב הונא בר יהודה איקלע: הזדמן למקום הנקרא 'בי אביוני'. אמר לו רבא 'האם פסקת הלכה באיזה מעשה שבא לידך?' אמר לו ישראל שאנסוהו וכו'. אמר לו רבא תחזיר את הכסף בחזרה לבעליו בגלל שכתוב בבריייתא שהמראה ממון לעכו"ם מתוך אונס פטור. אבל אם הוא מסר להם את הממון בידיו הוא חייב, בגלל שהוא הציל את עצמו בממון חבירו. ואפילו שמותר לו לעשות כן משום פקוח נפש, בכל אופן הוא חייב לשלם. (אבל אם רק הראה לו את הממון זהו היזק ב'גרמי' בלבד, ופטורו חכמים אם עשה זאת מתוך אונס. ראשונים).

אמר רבה: אם הוא הראה את הממון לעכו"ם בלי שאנסו אותו אלא מעצמו, הרי זה כמו שמסר את הממון בידיו, וחייב.

*

ההוא גברא דאנסוהו עובדי כוכבים: מעשה באדם שאנסו אותו והראה להם שיקחו את היין של רב מרי בנו של רב פנחס בנו של רב חסדא. אמרו לו האנשים 'תסחוב את היין ותביא אותו איתנו'. ועשה כן. הלך האיש לרב אשי לשאול האם חייב לשלם. ורב אשי פטר אותו.

אמרו רבנן לרב אשי - והרי הוא 'נשא ונתן ביד' ומדוע הוא פטור? אמר להם רב אשי - כל מה שהבריתא מחייבת זה דוקא באופן שהוא הולך ונותן להם בלי אונס, אבל כאן מכיון שהוא הראה להם מתחילה את היין באונס, הרי זה כאילו הוא 'שרף' את היין, וכשלאחר מכן הוא סוחב את היין הרי זה כאילו הוא סוחב את היין שכבר שייך להם.

קושיא: איתיביה רבי אבהו לרב אשי אמר לו אנס וכו'. והרי כאן האנס כבר יודע על העמיר והאשכול, ובכל אופן כשהוא מוסר לו אותם הוא חייב!

תירוץ: הכא במאי עסקינן: מדובר שהאנס עמד בעבר אחד של הנהר והעמיר והאשכול עמדו בעבר השני של הנהר, שהאנס לא יכול לקחת את אותם בלי שהישראל יביא לו אותם, ולכן אין זה 'גרמי' אלא מעשה בידיים וחייב לשלם.

ומדויק כן מלשון הבריייתא שהאנס מבקש מהישראל 'הושיט לי' ולא 'תן לי', כי 'הושטה' משמעותה דבר שאני לא יכול להגיע אליו.

*

ההוא שותא: מעשה במכמורת לצידת בעלי חיים שרבו עליה שני אנשים, זה אומר 'שלי היא' וזה אומר 'שלי היא'. הלך אחר מהם ומסר אותה לפקיד המכס של המלך. אמר על כך אביי - המוסר פטור מלשלם לשני בגלל שהוא יכול לומר 'מסרתי את המכמורת שלי'. אמר לו רבא - וכי יש לו זכות לומר כן? אלא אמר רבא מנדים אותו עד שהוא יביא את המכמורת בחזרה מפקיד המלך, ויבוא לדין תורה עם השני ויתברר של מי המכמורת באמת.

*

ההוא גברא דהוה בעי אחוויי: מעשה באדם שרצה להראות לגויים שיקחו את התבן של חבריו. הוא בא ואמר זאת לרב, אמר לו רב 'אל תראה ואל תראה!', אמר האיש כחוצפה 'אני אראה אני אראה!'

ישב רב כהנא לפני רב, וכשראה זאת הוא שבר את המפרקת של האיש הזה והרג אותו. קרא על כך רב את הפסוק "בְּנִיךָ עָלְפוּ שֶׁכְּבוּ בְּרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת כְּתוּא מִכְמָר" כמו שהשור שנפל במלכודת הציידים הם לא מרחמים עליו, כך ממון של ישראל שנפל בידי הגויים הם לא מרחמים על היהודי והם מייסרים אותו כדי שיודה שיש לו עוד ממון עד שהם הורגים אותו. ולכן טוב עשית שהרגת אותו, כי האיש הזה נחשב ל'רודף' שמותר להציל את הנרדף בהריגתו של הרודף (רא"ש).

אמר רב לרב כהנא עד עכשיו שלטו כאן הפרסים שלא היו מקפידים על שפיכות דמים אבל עכשיו שולטים פה היוונים שהם מקפידים והם יקראו לך 'מרדין מרדין' = 'רוצח רוצח'. ולכן תעלה לארץ ישראל, ותקבל על עצמך שלא תקשה קושיות לרבי יוחנן שבע שנים.

הלך רב כהנא ומצא את ריש לקיש יושב ומבאר לתלמידים את השיעור שמסר רבי יוחנן בישיבה. שאל רב כהנא אותם היכן ריש לקיש? שאלו אותו למה אתה שואל? אמר להם יש לי קושיא כזו וכזו על השיעור, ויש לי תירוץ כזה וכזה על השיעור. אמרו זאת לריש לקיש. הלך ריש לקיש ואמר לרבי יוחנן 'ארי עלה מבבל' ולכן אדוני יעיין מחר היטב בדברים שהוא מוסר בשיעור.

למחרת הושיבו את רב כהנא בשורה הראשונה לפני רבי יוחנן. אמר רבי יוחנן דבר אחד ורב כהנא לא הקשה שום קושיא. אמר דבר נוסף והוא לא הקשה כלום. הושיבו את רב כהנא שבע שורות אחורה עד שהוא ישב בשורה האחרונה. אמר רבי יוחנן לריש לקיש 'ארי שאמרת נעשה שועל'.

אמר רב כהנא יהי רצון ששבע השורות שהורידו אותי יחשבו כשבע שנים שאמר לי רב לא להקשות לרבי יוחנן. קם רב כהנא על רגליו ואמר 'שיחזור אדוני שוב על השיעור'. אמר רבי יוחנן דבר אחד והקשה לו רב כהנא קושיא, ואז הושיבו את רב כהנא בשורה הראשונה. אמר רבי יוחנן דבר נוסף ושוב הקשה רב כהנא, ואז רבי יוחנן ישב על שבעה שטיחים, הורידו מתחתיו שטיח אחד. אמר רבי יוחנן דבר נוסף ושוב הקשה לו רב כהנא והורידו מתחת רבי יוחנן שטיח נוסף. וכן הלאה, עד שהורידו לרבי יוחנן את כל השטיחים והוא ישב על הקרקע.

רבי יוחנן היה זקן וגבות עיניו היו גדולות והם כיסו לו את העיניים. אמר רבי יוחנן 'תרימו לי את הגבות ואני אראה את רב כהנא', הרימו לו את הגבות במכחול של כסף, ראה רבי יוחנן שהשפתיים של רב כהנא קרועות, והוא חשב שרב כהנא צוחק עליו. חלשה דעתו של רבי יוחנן וכתוצאה מכך מת רב כהנא.

למחרת אמר רבי יוחנן לתלמידים ראיתם את הבבלי מה הוא עשה (שהוא צחק עלי)? אמרו לו זו דרכו (שיש לו שפתיים קרועות והוא לא צחק).

הלך רבי יוחנן למערה שבה נקבר רב כהנא וראה נחש כרוך סביב הפתח וזנבו לתוך פיו, והוא לא מאפשר לאף אחד להכנס למערה. אמר לו רבי יוחנן 'נחש נחש פתח פין ויכנס הרב אצל התלמיד' והנחש לא הסכים לפתוח. אמר רבי יוחנן 'יכנס חבר אצל חבר' והנחש לא הסכים, אמר רבי יוחנן 'יכנס תלמיד אצל הרב' והנחש פתח לו.

התפלל רבי יוחנן שרב כהנא יקום לתחיה ורב כהנא קם. אמר לו רבי יוחנן אם הייתי יודע שדרכו של מר ששפתיו כך, לא הייתה חלשה דעתי, עכשיו יבוא מר בחזרה אלינו. אמר לו רב כהנא אם אתה יכול להתפלל שיותר אני לא אמות אם אני אקשה לך קושיות, אני אבוא. אבל אם לא, אני לא אבוא. בגלל שעכשיו התרחש לי נס שקמתי לתחייה אבל אני חושש שמא תכעס עלי עוד הפעם ואני אמות.

הקיץ רבי יוחנן את רב כהנא משנתו, ושאל אותו את כל ספקותיו ורב כהנא פשט לו אותם. (ולאחר מכן רב כהנא הלך משם). אמר רבי יוחנן לבני הישיבה בתחילה חשבתי שהתורה היא של בני ארץ ישראל ועכשיו אני רואה שהיא של בני בבל.

*

ההוא דאחוי אמטנסא דר' אבא: מעשה באדם שהראה לגויים את תכשיט המשי של רבי אבא. ישבו רבי אבהו וכו' וסברו שיש לחייב את האיש הזה לשלם לרבי אבהו את התכשיט על פי המשנה הבאה -

דן את הדין: דיין או רב שפסק שלא כהלכה, כגון שזיכה את החייב ולהיפך, או שטימא את הטהור ולהיפך. את מה שהורה אין להשיב, אבל עליו לשלם את הנזק שגרם בהוראתו.

דהיינו, אם זיכה את החייב - עליו לשלם לצד השני את הכסף שהיה אמור החייב לשלם להם. ואם חייב את הזכאי - עליו לשלם לו את הכסף ששילם. ואם טימא פירות תרומה טהורים - עליו לשלם על ההפסד שנגרם. ואם טיהר פירות תרומה טמאים - והבעלים עירבב את הפירות הטמאים עם קצת פירות טהורים ובכך נגרם הפסד לפירות הטהורים, עליו לשלם לו את ההפסד. (עיין תוס לעיל ק').

מוכח שהנזק הוראה שמחמתה נגרם הפסד לחבירו חייב לשלם על כך.

אמר להו ר' אילעא: מדובר שהרב 'נשא ונתן ביד' כלומר הוא קיים את ההוראה שלו בפועל ולכן הוא חייב.

דהיינו, אם הוא זיכה את החייב - מדובר שהוא זיכה את הלווה מלשלם את החוב והוא לקח את המשכון שהיה אצל המלווה והחזיר אותו ללווה. ואם הוא חייב את הזכאי - מדובר שהוא לקח כסף מהזכאי ונתן אותו לבעל דין. ואם הוא טימא את הטהור - מדובר שהוא זרק שרץ מת על הפירות הטהורים כדי לקיים את הוראתו. ואם הוא טיהר את הטמא - מדובר שהוא לקח את הפירות הטמאים ועירבב אותם עם פירות טהורים ובכך אסר את כל הפירות.

אבל אם היה רק מורה הוראה בלי לפעול למעשה, היה פטור.

אמרי ליה: ולכן הם אמרו לו אנחנו לא יודעים להכריע בנידון, לך אל רבי שמעון בן אליקים וכו' שהם דנים 'דינא דגרמי'. הלך אליהם והם חייבו את המוסר לשלם, כפי שלומדים ממשנתנו וכו"ל.

*

ההוא גברא דהוה מפקיד ליה כסא דכספא: מעשה באדם שהפקידו אצלו גביע כסף. באו גנבים לביתו ואיימו עליו שיהרגו אותו (רבינו יהונתן), והוא נתן להם את

הגביע. הוא בא לרבה ושאל אותו האם הוא חייב לשלם למפקיד על הגביע? אמר לו רבה שהוא פטור. שאל אותו אביי הרי הוא מציל עצמו בממון חבירו שהוא חייב לשלם.

אלא אמר רב אשי: בודקים את המקרה. אם השומר הוא איש עשיר מסתבר שהגנבים באו בשביל לגנוב אותו, ולכן הוא הציל את עצמו בממון חבירו על ידי שפייס אותם בגביע כסף שהיה מופקד אצלו, והוא חייב לשלם. אבל אם הוא איש שאינו עשיר מסתבר שהם באו רק בשביל לגנוב את הגביע, ואם כן הוא לא נחשב כמציל את עצמו והוא פטור.

*

ההוא גברא דהוה מפקיד גביה ארנקא: מעשה באדם שהפקידו אצלו ארנק מלא בכסף לצורך פדיון שבויים. באו גנבים עליו ואיימו להורגו, והוא נתן להם את הארנק.

אמר ליה אין לך פדיון שבויים גדול מזה: כלומר הוא השתמש בכסף למטרה שלשמה הוא נועד כי הוא הציל את עצמו מהשוודדים שלא יהרגו אותו.

*

ההוא גברא דאקדים: מעשה באדם שהקדים והעלה למעבורת (= ספינה קטנה) את חמורו לפני שעלו אליה אנשים נוספים. לאחר מכן עלו עוד אנשים והספינה יצאה לדרך. באמצע ההפלגה החמור רצה להטביע את הספינה, בא אדם אחד דחף את החמור והפילו לנהר, החמור טבע והספינה ניצלה. בא אותו האיש לרבה ושאל אותו האם חייב לשלם על החמור? אמר לו רבה שהוא פטור. שאל אביי והרי האיש הזה הוא מציל עצמו בממון חבירו ועליו לשלם? אמר לו רבה בעל החמור שהעלה אותו למעבורת נחשב ל'רודף' המסכן את חיי כל הנוסעים, ומותר לנרדף להציל את עצמו בממונו של הרודף. ורבה פוסק כן לשיטתו כדלהלן.

רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו: אם הרודף שיבר את הכלים תוך כדי שהוא רודף להרוג את האדם, הוא פטור מלשלם על הכלים. ואפילו אם בסוף הוא לא הרג את האדם. משום שבזמן שהוא 'רודף' מותר לאחרים להרוג אותו כדי להציל את הנרדף, ואם כן הרודף 'מתחייב בנפשו' וכאמור 'קים ליה בדרכה מיניה' והוא פטור על הכלים.

ונדרף ששיבר את הכלים של רודף: תוך כדי מנוסתו מהרודף, הוא פטור. כדי שלא יהא הממון של הרודף חביב עליו יותר מגופו, שהרי מותר להורגו. אבל אם הנדרף שבר כלים של אנשים אחרים הוא חייב כי אסור להציל וכו'.

ורודף שהיה רודף אחר רודף להציל: את הנדרף.

משנה: שטפה נהר אומר לו הרי שלך לפניך: גזל שדה ולאחר מכן עלה הנהר על גדותיו ושטף את השדה, אומר הגזלן לבעל השדה 'הרי שלך לפניך'.

גמרא: במאי קא מיפלגי: רבי אליעזר ורבנן נחלקו בצורת הדרשה של התורה בפרשת גזלן שנשבע לשקר, האם דורשים אותה ב'כלל ופרט וכלל' או 'בריבוי ומיעוט וריבוי'.

👉 **כלל ופרט - צורת לימוד זאת אומרת שהפרט הוא פירוש של הכלל, ולכן 'אין בכלל אלא מה שבפרט' ואין אפשרות לדמות לפרט דברים נוספים. אבל כשהתורה שוב חוזרת וכוללת, היא באה לרבות רק דברים הדומים לפרט.**

👉 **ריבוי ומיעוט - צורת לימוד זאת אומרת שהריבוי בא לרבות את כל הדברים, והמיעוט ממעט דברים שאינם דומים למיעוט. וכשהתורה שוב חוזרת ומרבה, היא באה לרבות את הכל ולמעט רק דברים מאד רחוקים שאינם דומים כלל למיעוט.**

(טעם החילוק, בגלל שב'ריבוי ומיעוט' אנו צריכים למצוא סיבה למעט, ולכן אנו ממעטים דבר רחוק מאד. זאת בשונה מ'כלל ופרט' שהפרט הוא פירוש של הכלל, ואם כן שם להיפך אנו צריכים למצוא סיבה לרבות).

נאמר בגזלן שנשבע לשקר "וְכַחַשׁ בְּעֵמִיתוֹ, בְּפִקְדוֹן אוֹ בְּתִשּׁוּמַת יָד אוֹ בְּגִזְל אוֹ עֲשֵׂק אֶת עֵמִיתוֹ אוֹ מִצָּא אֲבֹדָה, וְכַחַשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שְׁקָר... וְהָשִׁיב אֶת הַגִּזְלָה אֲשֶׁר גָּזַל אוֹ אֶת הָעֵשֶׂק אֲשֶׁר עָשָׂק אוֹ אֶת הַפִּקְדוֹן אֲשֶׁר הִפְקֵד אֹתוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֹדָה אֲשֶׁר מִצָּא, אוֹ מִכָּל אֲשֶׁר יִשְׁבַּע עָלָיו לְשָׁקֵר".

לדעת רבי אליעזר דורשים 'ריבוי ומיעוט' - בתחילה נאמר "וְכַחַשׁ בְּעֵמִיתוֹ" זהו ריבוי (כל דבר שישבע עליו לשקר), לאחר מכן נאמר "בְּפִקְדוֹן אוֹ בְּתִשּׁוּמַת יָד אוֹ בְּגִזְל וכו'" זהו מיעוט (דוקא הדברים הללו), ולבסוף נאמר "אוֹ מִכָּל אֲשֶׁר יִשְׁבַּע עָלָיו לְשָׁקֵר" שוב ריבוי. ולכן אנו מרבים את הכל כולל קרקעות שיש בהם דין גזילה,

וממעטים רק 'שטרות' כי הם מאד לא דומים למיעוט (שהוא כסף או כלים) בגלל שאין גופן ממון, אלא הם נייר בעלמא שכתוב בו דבר המחייב ממון.

לדעת רבנן דורשים 'כלל ופרט' בפרשה הנ"ל. ולכן אנו מרבים רק דבר שדומה ל'פרט' דהיינו כמו שהפרט הוא דבר שהוא מטלטל וגופו ממון (כסף או כלים) כך כל דבר שהוא מטלטל וגופו ממון יש בו גזילה, למעט קרקע שאינה נגזלת, וכן עבדים שהוקשו לקרקעות גם אינם נגזלים, וכן שטרות שאין גופן ממון.

נמצא שנחלקו רבי אליעזר וחכמים האם קרקע נגזלת או לא. ולכן לדעת רבי אליעזר שקרקע נגזלת אם שטפה נהר הוא חייב לתת לו שדה אחרת, אבל לדעת חכמים שקרקע אינה נגזלת אומר לו הרי שלך לפניך.

קושיא: **והדתניא הגוזל את הפרה וכו':** שם במה חולקים רבי אליעזר וחכמים? והרי פרה היא מטלטלין ולכולי עלמא היא נגזלת!

תירוץ: **אמר רב פפא:** מדובר שהוא גזל שדה מחבירו ובתוכה היתה פרה רובצת. לדעת רבי אליעזר שקרקע נגזלת הוא קנה את הפרה 'אגב' הקרקע וחייב לשלם גם על הפרה, אבל לדעת רבנן שקרקע אינה נגזלת ממילא הוא גם לא קנה את הפרה, ואומר לו עליה 'הרי שלך לפניך'.